

856

11

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av *Olof P. W.*
augusti 1918
efter *Maria Andersson.*
(73 år).
i *Rockenby*
N. Mör. *Rydsby skn.*

Anmärkningar:

856

Arbstaiv

Jag får inte efter gubben och sänga,
bara jag får junnaren och penga.

(36 sid)

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av Olga Borg.
 augusti 1918.
 efter Maria Andersson
 (73 år).
 i Rocknalen
 Byggnadssten
 H. Möre.

Anmärkingar:

Flickan ska inte se på ytan
 om gossen är ärlig och redlig och snäll.
 Man hon skall mera se till ytan
 att hon har mat till morgon, middag
 och kväll.

Uppt. av *Elsa Muel*
 augusti 1918.
 efter *Maria Andersson*
 (73 år)
 i *Rockneby*.
 N. Märe. *Byggnadssten*

Anmärkingar:

En man brukade säga, att bara
 han fick ett barn, gjorde det det samma
 hurdant det var. Hans första barn
 fick gristryne i stället för ansikte.
 Föräldrarna sågade inte visa barnet
 utan gömde det i en skrubbe, och
 skrev till kungen och både om till-
 lätelse att "ädra väl" barnet.

Tillåtelsen kom, men då hade
 barnet redan dött.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av *Olga Boef*
 augusti 1918.
 efter *Maria Andersson.*
 (73 år.)

Anmärkingar:

i *Boekensley*
N. Möre. *Boekensley*

Om man köper en gris, skall man
 köpa bort honom med svansen före, så
 tror han, att han är hemma än. Vidare
 skall man dra honom i präsen tre gånger
 runt en jordfast sten, och taga litet av
 moderns "byske" och lägga hos grisen,
 så trivs han.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av *Olga Pry.*
 augusti 1918.
 efter *Maria Andersson*
 (73 år.)
 i *Rockneby.*
 N. Mör. *Pryssby sk.*

Anmärkingar:

Våtysolen är en fågel, som stricker
 nära hus, när det skall bli regn.

Uggla bärar lik, när hon säger
 "klävit".

Uppt. av *Olga Borg*
 augusti 1918.
 efter *Maria Andersson*.
 (73 år.)
 i *Rockneby*,
Pyskebysk.
 i *Måre*.

Anmärkingar:

Örnågon.

En kvinna i Pyskebysk hade för vana att plåga ormar. Den hon såg en orm, tog hon den ju en räfsa eller en kägaffel och plågade den länge, innan hon dödade den. Ett straff fick alla hennes barn "örnågon", "tittade varst".

Den, som har bruna ågon,
 ser i mörke.

Uppt. av Olga Borg.
 augusti 1918.
 efter Maria Andersson
 (73 år.)
 i Bockmelen
 Ryssby skn.
 H. Möre.

Anmärkingar:

Ormar

måste finnas, ty de suga ett hål
 ut jorden. Funnos inga ormar
 skulle jorden bli så ettlig att
 man inte kunde "brä" (bränna)
 på den.

Uppt. av

Olga Nyf
augusti 1918efter Maria Andersson
(73 år).i Rönneby
Rönneby skn.

H. Möre.

Anmärkningar:

Trollgubbar

kunde "ställa bort" väsk, t. cc. överföra den på ett träd; då fick den väskan som vägs trädet. De kunde också ställa väsk även barnsmid, på andra människor.

En trollgubbe i Rönneby brukade "ställa ibes" skator att skratta hos den som misshagade honom, eller gjorde man det för betalning åt andra.

Uppt. av *Allyn Berg*
 augusti 1918.
 efter *Maria Andersson*
 (73 år)
 i *Rockneby*,
Pysby skn.
N. Möre.

Anmärkingar:

Gåtor.

I. Sakgåtor. A. dikningsgåtor.

1. Mänska.

a. En person.

1. Här kommer en profet från Johannes' fur-
 stendörne. Han har en brokig kjortel, som
 varken är virkad eller sömmad. Han säger
 sig många fruar hava, och många släk-
 tingar hava, men han har ingen sovit
 hos. Han vet sig ingen annan död än kär-
 lek eller vatten.

Enspren.

2. Det står en man
 i vårt land.
 Han kan stå,

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

man inte gå.
 Han kan stinga,
 men inte springa.
 Och en liten blå hatt på.

Fästeln.

b. Flera personer.

1. Där sitter fyra junnfuar i en tur, och alla
 spinnna vita trådar.

Juvrit.

2. Innan fadern var född sitt sonen på
 taket.

Båken in skorstenen.

3. Skålig mor, krokryggig far, och tre
 kunnslösa döttrar.

Enbenaad gnyta.

856

3.
11

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

2. Föremål.

b. flera sammanhängande föremål.

1. Två galtar gra
grulta när de få
tivar när de inte få.

Huskrämmen.

B. Beskrivande gåtor.

1. Föremålets egenskaper och utseende.

a. Jämförelsegåtor.

1. Svart som jora
brunt som sola.

bär en lång rumpa efter sig.

Stekgrannan.

b. Direkt beskrivning.

1. Röd rock och svart hatt

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

och lusebuck och träben.

Nyponst.

2. Lapp utan och lapp innan
och lapp långt in i lappsländ.

Kålmundst.

3. När jag börja römma (rodna), klädde
de å mig något och la mig mellan bena.

Näten.

c. Beskrivning genom antites.

1. Jag är död, men i mig lever,
levande uppå mig är.

Inga vingar, väl kan flyga,
inga fötter, väl kan gå.

Ingen ser mitt fotasyrår
men rumpan håller de högst.

Fotlygit, rumpan = rodut.

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

2. Föremålets delar.

b. Tydligt delar av ett helt.

1. I mitt huvud är stort allarm.

I min mage vändes var tarm.

Mina ben är smala som strå,
och ingen kan undra därpå.

Väckuret.

3. Föremålet som verksamhet.

a. Beständig verksamhet.

1. Vad är det, som går upp för bakke, ner för bakke
med eld på nacken?

Skynkten.

2. Vad är det, som går upp för bakke, ner för bakke,
och skär gröna strövar?

Lian.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av

Anmärningar:

efter

i

3. Vad är det, som går ner till sjön och trötter sig
och lämna den hemma?

Fjäderdyman.

4. Vad är det, som gapar över vattnet, men
inte dricker?

Hoskällan.

5. Vem är det, som talar allt folk för sig?

Myckeln.

6. Vad är det, som går i ring och skiter vitt?

Väderkvarnen.

7. Vem är det, som tittar allt folk i stjärten?

Trösteln.

8. Ent i fårsen
skräker mygga i granskata.

Trälen, strängarna av fjöslarna.

Uppt. av

Anmärkingar:-

efter

i

I. Situationsgätor.

B. Benämningsgätor.

1. Ett föremål har sämnamn.

1. lille Lurke

sitter och gurke

med en träpinne i stjärten.

Bländhäst.

2. lille Bulla

fall ner å skulke.

Lugan man

i detta land

som lille Bulla besta kan.

Äggst.

II. Hämtgätor.

2. Förläppligt uppförna betydelser av

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

vanliga ord.

1. Det bodde en fru
uti en lund.

Hon hade en hund.

Han heter som du och jag,
som folk och få,
som alla de djur i skogen ä.

Vad heter han?

Jag har sagt hans namn.

Vad.

Uppt. av Olga Boij
augusti 1918.
efter Maria Andersson.
(732)

Anmärkingar:

i Porten
H. Möss. Byggnad skn.

856

"Fattig Karls barn."
Laga.

Det var en gång ett stort troll
som bodde i ett berg av bara socker.
När det så kom några barn och åt
på sockret, så tog trollen dem och
stekte dem och åt upp dem.

En dag kom några fattiga
barn och började ta av sockret. "Var
är det som knaglar på mitt berg?" sa
trollen. "Fattig Karls barn," sa barnen.
Då kom trollen ut och tog dem och
satte dem i en stia att grädas tills de
blev goda så att man kunde äta dem.
De fick russin och svitkor och allt
gott, som man trodde de kunde

bli feta

När de så blivit grädda en tid,
sade man åt dem att sticka ut st-finger.
Men de stack ut en finger i stället.
"Härligt om ben", sa trollst, och så
lät man dem ritta en tid till. Sen
sade man åt dem att sticka ut fingret
igen, och den gången stack de ut fing-
ret. "Fett om fläsk," sa trollst, och så
skulle man steka dem. När de då skul-
le rätta sig på grislau, så drumlade
de en gång på gång. "Vi kan inte," sa
barnen, "rätta en hjält, så vi får se hur
det ska vara." Då satte gubben sig upp
på grislau för att visa dem. Men då
var barnen tvivla att skuffa in
honnen i ryggen och ha igen dörren.
Då brann trollst upp och barnen
var fria.

Småland

856

19 19

LUND UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING

Uppt. av Olga Norg
augusti 1918.efter Maria Andersson.
(73 år)

i Rostenberg.

H. Möre. Rostenberg skn.

Anmärkingar:

Ordagrant upptecknad.

Saga.

Det var en gumma, som hade två flickor. Då tyckte hon de åt för mycket. Det var en fosterflicka och en riktig, som var hennes. Då satte hon dem på ett bräde över en djup brunn och gav dem var sin smörgås att äta. Fosterflickan fick en liten, och den andra en stor. Den som åt litet upps först skulle hon skuffa i brunn.

Det var fosterflickan, och så skuffade hon i henne. Då kom flickan var på botten på brunn, och där var en grön äng. Där gick hon till hon kom till ett stort slott,

och där frågade hon om arbete. Då fick hon gå och plöcka slån, och hur länge hon plöckade, det vet jag inte, men hon var där en viss tid. Sen skulle hon ha lön, när hon gick, för sitt arbete. Då fick hon ett svart skrin och så vandra-
de hon hem igen.

Då gick hon till sin förtäring och frågade var hon fick vara och ögna skrinet. "I lanketmuset", sa förtäring-
dern. Då gick hon uti lanketmuset och ög-
nade skrinet, men då flög där upp
guld och rätte sig på väggarna och taket, så
hela muset blev förgyllt, och karingen
kom och stack in näsan, och halva näsan
blev förgyllt, den med.

Då gick hon och skuffade ner
sin egen flicka, för hon skulle få det sam-
ma. Hon gick till samma herrefolk, men
hon var inte så flitig och snäll. Men hon
fick ett skrin, hon med, och det var rött. "Har
jag ögna det?" sade hon. "I den grannaste
salen", sade modern. Sen då var det eld i
skrinet, och den flög ut, och hela sa-
len brann upp och karingen och dottern
och hela bråten.

Uppt. av *Olga Berg.*

augusti 1918.

efter *Maria Andersson*

(73 år.)

i *Bohusby.*

N. Möre. *Bohusby skn.*

Anmärkingar:

*Maria Andersson hade
läst all sin visdom
av en gammal moster,
som var "lytegrumma".*

Folkmedicin.

I.

1. Allmänt botemedel för "lyte":

*Man räknar linfrö, börjar på
ett, räknar till nio, nio gånger, bak.
länges, (?) Sen läggs man fröna i
en påse och bär den om halsen i nio
dygn. Påsen sättes på och tas bort
på samma klockslag.*

2. För fallandesjuka:

*En präkfärd (präfärd-)
klipps i smått, baka i plättar och ge
åt den sjuka, utan att man vet det.*

3. För värter:

*Värter finns av 2 slag: "skinn-
värter", som är bruna och inte kunna*

Uppt. av

Anmärningar:

efter

i

betas, och "vanliga värtar": dessa skall
man mörja med en fläsksväl, binda
en ulltråd om värtarna med en knut
på träden för var värt och lägga svä-
len och träden under en jordfast sten.

4. Hartnaglar

betyda rikedom, likaså att
ha 6 tår på en fot.

Uppt. av

Olya Persson 1918

efter

Maria Andersson
Pysby

Anmärkingar:

Småland
Ed. M. Möre
En Pysby

I.

Kärande kvinnor ha en mängd för-
rätthetsmått att iakttaga, särskilt
under 3 månader:

- 1) den, då barnet blir till,
- 2) den, då det får liv, och
- 3) den sista före födelsen.

Obs. Lå' lång tid, som det ä' från
att modern "försatt sig" till barnet födes,
så länge dröjer det tills "lytet" visar sig
hos barnet.

a) Skärvan.

Det finns nio olika sorters "skä-
va", som modern kan ådraga bac-
net. Symptomen äro överensstämmen-
de med "engelska sjukhan", d. v. s.
barnen bli blona och bleka, fö'

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

dålig mage och klena leder.

1) Fönsterskärva.

får om modern talas med någon genom ett öppet fönster; betas genom att barnet tre gånger tas genom ett fönster.

Bes. Det är ofarligt att tala genom ett stängt fönster.

2) dikskärva, får om modern tvättar likt; betas genom att tvätta barnet i likvatten eller ge det att dricka "jordvatten" (från kyrkogården).

3) Karstkärva, får om någon sätta kommer in och tas barnet eller om det vaknar; betas genom att skrapa litet järn av mysketen till kyrkstenen och ge barnet in.

Bes. För att förhindra att barnet

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

blir sett naket, kan man alltid ha en
sittetrad knuten om barnets hals.

Braga leder får barnet särskilt om
modern bryter en pinne över knäet.
Detta är också en sorts skärva.

b) dytte.

1) Den blivande modern får inte
äta ägg, då dröjer det länge innan bar-
net lär sig tala: ty fåglar kunna inte tala.

2) Hon får inte äta fiskkruvud, då
får barnet "torsten"; botas genom att
ta av barnets urin och stryka på
dess tunga, samt låta det lakera;
eller genom att koka och ge barnet
ett torstkruvud.

3) Hon får inte väva, då får bar-
net liten näsa.

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

4) Hon får inte ritta mycket fönstret
ljudad, t. ex. spinna, då hon barnet lå-
fast."

5) Hon får inte gå nå att kjolarna
kommer över en öppen grav, eller se ner
i en sådan, då får barnet "prinselyte",
eller "blöta"; botas genom att ge bar-
net in lungmos blandat med rätt-
extrementer.

6) Hon skall akta sig för att få stå i
ansiktet eller stänke från maten
på spisen, annars får barnet "frack-
rer" (fräknar).

7) Om hon får se en orm eller en ål får
barnet "krupelyte", d. v. s. krupen ur
kindan; botas genom att ge barnet
bränt orm- eller ålsteinn.

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

8) Hon får inte, när hon hämtar vatten, dricka ur ämbaret, då "deglar" (dräglar) barnet, betas genom att hålla barnet över brunnen och låta det droppa från brunnsproben i barnets mun.

9) Hon får inte dricka ur rödriga koppare eller fat, då blir barnet hämmigt.

10) Hon får inte titta i en "kastell" (kastell), då blir barnet vändigt.

11) En modern går under träd, som skriker, eller lyss på ett ljud, som quäcker, får barnet "skrikelyte"; betas genom att skryta litet av det hon hört ljudet av och ge barnet.

12) En modern ser någon svimma, svimmar barnet, när det kommer till den ab-

Uppt. av

Anmärkningar:

efter

i

dem. Enda botemedlet är att få litet blod eller kläder av den modern sett och ge barnet in.

13) Om modern blir biten av hund, katt eller annat djur, blir barnet argt och vill bitas och klövas; bates genom att blod eller hår tas från djuret och ges åt barnet. —

14) Fadern får inte oroa sig mycket om gäddsmuren, eljest får barnet fläckar i ansiktet.

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

Barnmorstan kan för barnets fridelse höra på rösten om det blir en goose eller en flicka (en goose "andas häckare").

Efterbörden skall grävas ner, eljest blir modern sjuk.

På efterbörden efter första barnet är en krent för varit barn modern kan mer att få.

Legestuvan skall tagas väl vara på, eljest går turen bort.

Barnsängskvinnor skall ha "barnsängsgröt": mjölgröt med "kumning" i. "Kumningen" skall "rensa mjölkväden" så att det blir mycket mjölk åt barnet.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av

Anmärningar:

efter

i

Barnvängskvinnan skall försöka komma åt att ta prästen i hand om inte "bloden vill stanna".

Barnvängskvinnan får inte underlåta att alltid bära stål på sig tills hon är kyrktagen, så att inte trollen på någon makt med henne.

En ogift kvinna som skulle kyrktagen, måste för ligga på baka ben på kyrkgolvet.

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av

Anmärkingar:

efter

i

Om man putar ut skrämmen med
en pinne på barnet, får man inte kasta
pinnen i elden och över huvud taget
aldrig "bränna något efter barnet, eljest
bli det hårdlivat.

Man får inte slå ut badvattnet efter
barnet eller låta några av dess kläder
hänga ute under solen himmel, då kan
barnet bli övertat av trolltyg eller bli bot-
lyst.

Samma är förhållandet med modern.

Om barnet skrivas mycket får det någ-
röst.

Uppl. av

Anmärkingar:

efter

i

När barnet bäras till dopet:

1) får man inte tagna något, eljest blir det tagnhänt.

2) Om man kommer förbi en björk, skall man bryta en kvist och vicka det på kinden, så blir det snällt.

3) För "svarte man var" barnets händer i "kristningssåren"; då skulle barnet ha en slant i handen, så blev det rikt.

4) Gudmodern skall kunna läsa dop-akten utanlöst litet fortare än prästen, så att hon blir färdig litet före; då får barnet lätt att läsa.

Gudmodern bör ge barnet den första Ålöl-boken.

Barn skola vānjas av, nāe tagana
856 3333
bārja "lāngnes" (lāli lānga), aljost bli
de ofōmska.

lā lāngs barnst inga lācker
nac, fāi modern inga flā barn.

LUNDS UNIVERSITETS
FOLKMINNESARKIV

LUNDS UNIVERSITETS FOLKMINNESSAMLING.

Uppt. av

Olga Borg

efter

augusti 1918.

i

Anmärkingar:

När. Björby sten.Fjätelbro.

Nära Hälsjö station, (Björby sten), är där vid landsvägen en sten som bär spår efter en människafot, d. v. s. stenen är uthålkad som efter en sko. Efter den stenen återstår en Fjätelbro.